

Orgaan van de „Vereniging Vrienden van de Zaanse Schans” — Verschijnt 4 x per jaar

Voorlopig secretariaat: B. Ijskes, Bleekersstraat 34, Zaandam

Postgiro 42940 ten name Nutsspaarbank Zaandam ten behoeve van boekje no. 9343

augustus 1963 - No. 6

NIEUWS VAN DE VERENIGING „VRIENDEN VAN DE ZAAANSE SCHANS”

In ons nummer van december 1962 deelden wij iets mede over de uitbreiding van ons ledental. Intussen is dit beduidend gestegen, onze vereniging telt n.l. thans meer dan 200 leden.

Deze uitbreiding is vooral te danken aan ons eerste vouwblad: een overdruk uit het I.F.F.-orgaan. Nog steeds komen nieuwe aanmeldingen binnen.

Mocht er iemand van onze leden zijn, die mee wil helpen propaganda te maken, kan zich tot onze secretaris wenden. Hij zal U gaarne een aantal vouwbladen toezenden.

Sinds de verschijning van ons laatste nummer vergaderde het bestuur twee maal.

In voorbereiding is een nieuw vouwblad opdat als de voorraad van het eerste uitgeput is, wij direct een nieuw als propaganda-middel hebben.

In alle plaatsen van de Zaanstreek waar geen bestuursleden gevestigd zijn, zal een lid worden aangezocht om als correspondent van de vereniging op te treden.

In september hopen wij een ledenvergadering te houden in welke bijeenkomst wij o.m. Statuten en Reglement hopen vast te stellen. Ook hopen we daar iets te laten zien van de houtbouw in het algemeen en van de Zaanse Schans in het bijzonder.

Tot slot: het is het bestuur bekend, dat vele ex-Zaankanters in Nederland en daarbuiten, zodra zij van ons streven horen, vaak nog geestdriftiger zijn dan huidige inwoners. Om hun adressen zijn wij dringend verlegen. Wij roepen alle leden op om ons aan deze adressen te helpen.

Een kaartje naar onze secretaris en wij doen de rest.

ACTIVITEITEN OP HET TERREIN

Eigenlijk moesten wij schrijven: activiteiten naar het terrein, want in de afgelopen maanden had twee maal een vervoer van een huis plaats, dat het per as „verhuizen” van de harenmakerij in de schaduw stelde.

Deze verplaatsingen geschieden n.l. van de Bloemgracht en van de Noorderkerkstraat af, dus van centrum Zaandam, beide via Koog a/d Zaan en Zandijk, langs de Provinciale Weg.

Het huis Bloemgracht op 10 april, het huis Noorderkerkstraat op de 19e van die maand; beide per trailer van het Transportbedrijf Stoof N.V. uit Breda.

Met het vervoer van Noorderkerkstraat 7 is een einde gekomen aan de verwachting uitgesproken in ons nummer van oktober 1962, waarin geschreven werd dat getracht zou worden het Koopmanshuis bij de Lage Horn in zijn geheel over te brengen door middel van vervoer te water. Het dagelijks bestuur van de Stichting moest later mededelen dat na nader onderzoek was komen vast te staan dat het huis in de loop der jaren zodanig was vertimmerd, dat restauratie in zijn oorspronkelijke staat zeer tijdrovend en

dus kostbaar zou zijn. Het algemeen bestuur moest het D.B., hoewel node, hierin volgen.

Noorderkerkstraat 7 is naar ons oordeel een mooi, betrekkelijk gaaf 17e eeuws verdiepingspand.

Nog een bijzonderheid is, dat hier, alvorens het vervoer plaats vond, eerst de fundering is gemaakt, zodat het pand evenals Bloemgracht 21, eenmaal aangekomen, meteen op de fundering kwam te staan.

Wat dat funderen betreft. Voor het perceel Zeilenmakerspad 8, Westzaan, wordt thans van tevoren de fundering in gereedheid gebracht. Het pand zal komen te staan ten westen van Jagerspad 5.

Wat dit laatste huis betreft, hieraan is de laatste maanden druk gewerkt.

Verder is de Harenmakerij wat de buitenbetimmering betreft nagenoeg gereed. Het is nu reeds, vooral van de bouwstraat af gezien, een aardig geheel.

Rest ons nog iets te vermelden van het restaurant. Het weeshuis Westzaan dat in onderdelen nog elders opgeslagen ligt komt dus aan de beurt. Dit huis zal immers het hoofgebouw worden.

Architectenbureau Schipper, zal het gehele ontwerp verzorgen.

Zoals bekend, zal er een Zaan-huis bij komen en ook een terras aan het water.

Zo blijkt uit bovenstaande dat er nogal wat gebeurt op ons terrein.

Een reden temeer om de propaganda nog krachtiger ter hand te nemen.

HET HUIS AAN HET ZEILMAKERSPAD TE WESTZAAN

Na de spectaculaire „verhuizing” van de panden Noorderkerkstraat en Bloemgracht naar hun van te voren gereedgemaakte nieuwe standplaatsen aan de Kalverringdijk, is er nog zo al het een en ander gebeurt, waardoor de Schans meer gestalte gaat krijgen. De ontwikkeling werd tot nu toe geremd enerzijds doordat de architecten H. Schipper en G. M. G. Bakker zodanig met werkzaamheden overbelast waren, dat ze er onmogelijk nieuwe objecten bij konden aanvaarden. Anderzijds door het ontbreken van timmerlieden-aannemers, die in staat en bereid waren een pand te restaureren. Met de panden Harenmakerij en Jagershuis wordt nu een redelijke voortgang betracht, waarbij men vooral niet uit het oog mag verliezen, dat alles handwerk is en daarbij oude werkwijzen moeten worden gevolgd, die vaak in sterke mate van tegenwoordig gangbare methoden afwijken. Welke hedendaagse timmerman weet b.v. iets af van „genaaide getrapte wegen” waarbij een pikdraad gebruikt wordt, niet om er mee te naaien, dit gebeurt met taaie nagels (gesmede spijkers) maar om de overnaadse planken goed dicht over elkaar te laten aansluiten.

Het laat zich nu evenwel aanzien, dat de verwerkelijking van de plannen een „eenparig versnelde beweging” gaat worden. Na rijp beraad in bestuurskring besloot men architect C. de Jong uit de Rijk te verzoeken om zich te belasten met de voorbereidende werkzaamheden het huis aan het Zeilenmakerspad te Westzaan, over te plaatsen, dat met bekwame spoed moest verdwijnen omdat de nieuwe afdeling van drukkerij Van Dijk en Allan de plaatsruimte nodig had.

Cornelis de Jong (geb. 30-3-'30 te Doorn) bezocht als leerling metselen en timmeren de L.T.S. en vervolgens de M.T.S., om daarna architectuur te studeren aan de academie voor Bouwkunst te Amsterdam. Hij woont sinds 1959 te de Rijk in het tot museum ingerichte, gerestaureerde oude Koopmanspakhuis aan het Jan Boonplein.

Toen men na de herstelling besloot om het fraaie oude pand tot onderkomen te bestemmen van de collectie oudheden betreffende de Rijk, is architect De Jong er als beheerder ingetrokken en heeft met veel inzicht en kennis van zaken de verzameling op overzichtelijke en paedagogisch verantwoorde wijze tentoongesteld. Bovendien maakte hij de zolderverdieping geschikt voor het houden van kleine exposities op het terrein van de beeldende kunst en het doen uitvoeren van concerten voor kamermuziek. Aldus ontstond een klein artistiek centrum, hetgeen voor het culturele leven van de Rijk een belangrijke stimulans werd.

Onder zijn leiding werd het huis genaamd „de Arend” aan de Rechterstraat gerestaureerd. Hoewel de hedendaagse architectuur ook zijn intense belangstelling heeft, gaat deze ook in belangrijke mate uit naar het boeiende restauratiewerk. Nadat hij in dienst bij een Amsterdams Architectenbureau aan de restauratie van een grachtenhuis had meegewerkt, kreeg het avontuurlijke speurwerk, dat bij restauraties van oude panden zo'n boeiend element vormt, zijn volle aandacht.

Met veel animo aanvaardde hij dan ook de opdracht van de Stichting om de overplaatsing van het huis aan het Zeilenmakerspad uit te voeren. Onmiddellijk begon hij aan het opmetingswerk en de plannen tot overbrengen en wederopbouwen. Ook wist hij een aannemer aan te trekken om de fundering gereed te maken en daarna de opbouw ter hand te nemen.

Daarnaast is hem ook opgedragen om de restauratie van het „gestalde” perceel Noorderkerkstraat voor te bereiden, waarvoor inmiddels ook een aannemer werd gevonden.

Waaruit men kan concluderen, dat het aan activiteiten rond de Zaanse Schans niet ontbreekt, vooral indien men bedenkt, dat bovendien de plannen voor het bouwen van het restaurant binnenkort gereed zullen komen.

HET HUIS UIT WESTZAAN

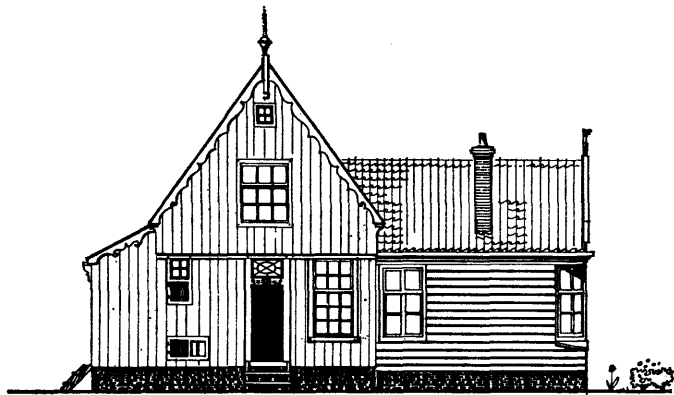
Westzaan in de eerste helft van de 18e eeuw was een belangrijk bestuurscentrum van een welvarende plattelandstreek. Welvarend door handel en industrie, die er toen al meer dan een eeuw ijverig en met veel succes werden uitgeoefend. Bestuurscentrum uit hoofde van zijn functie als „moederdorp” van het rechtsgebied van de banne van Westzanen. Deze banne omvatte met de dorpen West-Zaandam, Koog, Zaanwijk, Wormerveer het belangrijkste deel van de landstreek, die we nu als de Zaanstreek kennen.

De bestuursaangelegenheden bestonden o.a. uit: het burgerlijk bestuur over de algemene zaken, de ban rakende; de dijks- en polderzaken en voorts de lagere rechtspraak.

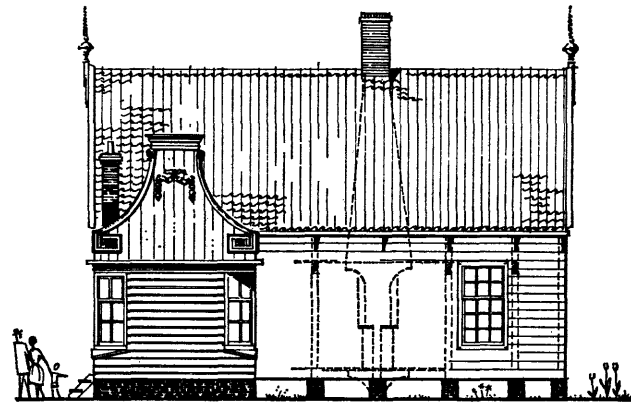
Uit deze opsomming van belangrijke functies kan men opmaken, dat het schout- zowel als het schepenenambt geen sinecure was.

Als men nu bedenkt, dat het bestuursreglement van de bannen zodanig was vastgesteld, dat van de zeven schepenen er om het jaar beurtelings vier door Westzaan en drie door de overige Zaan gemeenten werden aangewezen, dan kan men zich een voorstelling maken van de dominerende positie, die dit dorp in de westelijke Zaanstreek innam. Vele malen poogden de belangrijkste andere Zaan dorpen die positie te ondermijnen, maar tevergeefs: de Westzaners wisten hun overwegende machtspositie bij de menigvuldige processen, die deswege voor de Hoge Raad gevoerd werden, immer veilig te stellen. Toch was Westzaan en wat inwonertal en wat handel en industrie en aandeel in de belastingopbrengst betreft toen al de mindere van die andere dorpen geworden: de kinderen waren de moeder boven het hoofd gegroeid.

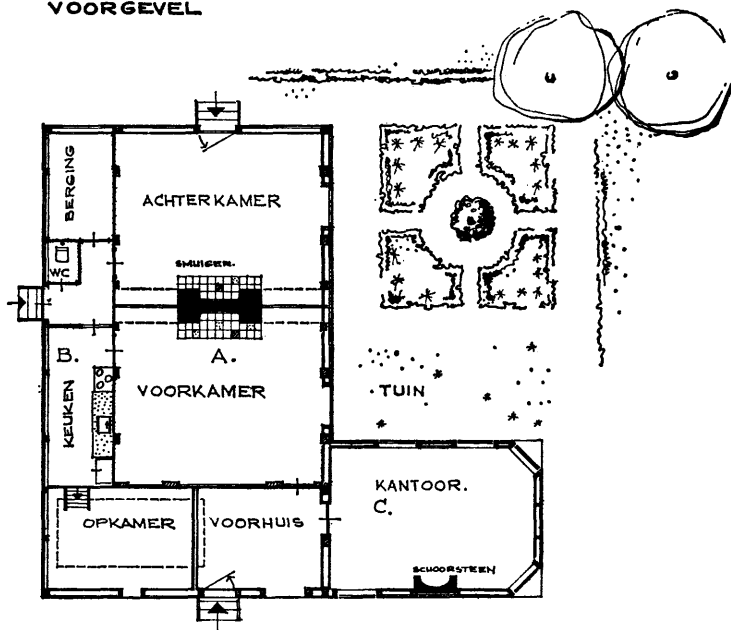
En toch in diezelfde tijd wist Westzaan de gelden bijeen te

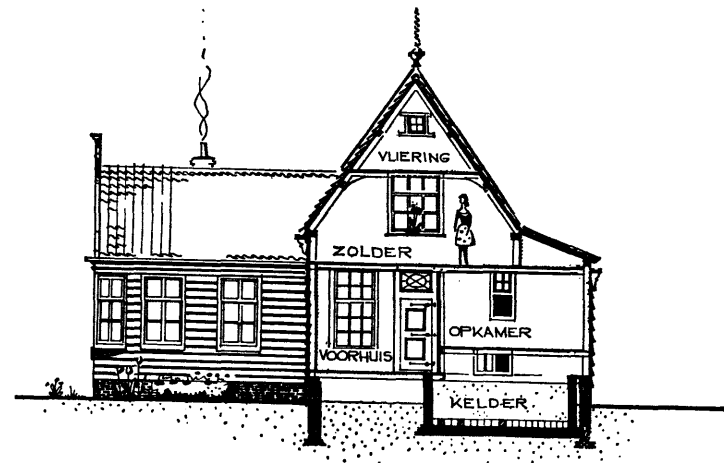
VOERGEVEL

ZIJGEVEL

BEGANE GROND

DOORSNEDE

brengen om een nieuw kerkgebouw te stichten, waar men in de barokke topgevel een zeer groot banswapen liet plaatsen, zó groot, dat de Zaandorpen het goed konden zien: Westzaan was de baas in het Banbestuur! Had men ook niet omstreeks diezelfde tijd naar rato in de koopsom, benodigd voor aankoop van de Heerlijkheid bijgedragen?

Het is daarom zo'n merkwaardige bijzonderheid, dat de bouwheer van het huis Zeilenmakerspad in het deurekalf datzelfde wapen liet aanbrengen. Is het toeval of zette hij welbewust het banswapen boven de ingang van dit huis, dat wat inrichting betreft een gewoon koopmanshuis en geen overheidsgebouw geweest moet zijn.

Westzaan zag er in die tijd wel heel anders uit dan nu: het betreffende pad, dat naar de eraan gelegen hebbende zeilenmakerij genoemd is, was toen door een brug over de wegsloot met de weg (een smal bestraat voetpad) verbonden. De Kerkbuurt en omgeving was het voornaamste deel van het dorp: niet alleen door de aanwezigheid van de Kerk, school en rechtshuis, maar ook doordat de voornaamste kooplieden, fabrikanten en reders er hun huizen hadden, vaak omgeven door mooie tuinen, waarin vijvers, koepels en tuinbeelden, een afspiegeling van de grote Franse mode waren.

In die wegsloot weerspiegelde zich toen nog niet het fraaie

gebouw dat nu tot gemeentehuis dient, maar oorspronkelijk als rechtshuis van de Banne gebouwd werd. Dat was in 1783 en dat er moeite noch kosten gespaard werden laat zich nu nog best constateren.

Het oude rechthuis was een sober in 17e eeuwse Hollandse stijl opgetrokken gebouwtje; het werd bij het gereedkomen van het nieuwe verblijf gesloopt en de bewaardgebleven afbeelding doet ons nu betreuren, dat men er geen andere bestemming voor heeft kunnen bedenken, waardoor het bewaard had kunnen blijven. Want hoe mooi het raadhuis ook zijn moege, het is toch maar een vreemde eend in de hollandse bijt.

Het huis Zeilenmakerspad bevatte oorspronkelijk in het hoofddeel een voorhuis met links een opkamertje boven de kelder en rechts het later aangebouwde kantoortje (met recht afgedekt halsgeveltje). De woonruimte was verdeeld in twee kamers, beiden te verwarmen door een smuiger, die in het middenschot geplaatst was. De zijluing zal vermoedelijk oorspronkelijk de bedsteden bevat hebben. Hoe de inrichting van het pand zal worden staat nog niet geheel vast, waarschijnlijk zoals de tekening laat zien. Op de bovenverdieping zullen slaapkamers e.d. komen. Het geheel zal een waardevolle aanwinst voor de Schans vormen.

F.M.